

انگیزش و هیجان نظریه‌های روان‌شناختی و دینی

محمدصادق شجاعی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

پاییز ۱۳۹۱

شجاعی، محمدصادق، ۱۳۵۰ -
انگیزش و هیجان؛ نظریه‌های روان‌شناختی و دینی / محمدصادق شجاعی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه،
۱۳۹۱.

دوازده، ۲۶۰ص: جدول، نمودار. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۲۱۴: روان‌شناسی؛ ۲۳)
ISBN: 978-600-5486-77-3

بها: ۴۸۰۰۰ ریال
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیفا.
کتابنامه: ص. [۲۳۷] - ۲۴۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. انگیزش - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۲. عواطف - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۳. انگیزش. ۴. عواطف.
الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۴۸۵

۱۳۹۱ الف ۸ / ۳۳ / ۲۳۲/۶ BP

۲۶۷۸۴۵۰

شماره کتابشناسی ملی

انگیزش و هیجان؛ نظریه‌های روان‌شناختی و دینی

نویسنده: محمدصادق شجاعی

زیر نظر: حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمد غروی

ویراستار: سعیدرضا علی‌عسکری

صفحه‌آرایی: کاما

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۱

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۴۸۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۲۱۱۱۱ - ۰۲۵۱ (انتشارات: ۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۲۸۰۳۰۹۰.

ص.پ. ۳۱۵۱ - ۳۷۱۸۵ ● تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نیش کوی آسکو، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰ و ۶۶۹۷۸۹۲۰ - ۰۲۱.

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارآمدی پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و به سوی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع درسی برای دانشجویان رشته‌های روان‌شناسی، مشاوره، علوم تربیتی و دیگر رشته‌های علوم رفتاری تدوین شده است.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از نویسنده محترم جناب آقای محمدصادق شجاعی و نیز از ناظر محترم اثر، جناب حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمد غروی و نیز ارزیابان محترم آقایان دکتر محمدکریم خداپناهی، دکتر احمد علی‌پور و دکتر محمد برادران رفیعی تشکر کند.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۳	بخش اول: انگیزش در روان‌شناسی
۵	فصل اول: مقدمه و کلیات
۵	مقدمه
۷	تعریف انگیزش
۹	ویژگی‌های انگیزش
۹	۱. فعال‌سازی
۱۰	۲. تداوم بخشی
۱۰	۳. انرژی بخشی
۱۱	۴. جهت‌دهی
۱۲	نقش نظریه در روان‌شناسی انگیزش
۱۳	پژوهش در روان‌شناسی انگیزش
۱۴	شاخص‌های انگیزش
۱۴	۱. رفتار آشکار
۱۵	۲. فیزیولوژی
۱۶	۳. گزارش شخصی
۱۷	○ خلاصه فصل
۱۸	فصل دوم: نظریه‌های غریزه، کشاننده‌ای و یادگیری انگیزش
۱۸	مقدمه
۱۸	نظریه‌های غریزه
۲۴	نکات و مفاهیم اساسی نظریه غریزه
۲۵	ارزشیابی و بررسی نظریه غریزه
۲۵	نظریه‌های کشاننده‌ای

۲۶	۱. نظریه کشاننده‌ای فروید
۲۹	فروید و انگیزه‌های ناهشیار
۲۹	محورهای اساسی نظریه کشاننده‌ای فروید
۳۰	ارزشیابی و بررسی نظریه کشاننده‌ای فروید
۳۰	۲. نظریه کشاننده‌ای هال
۳۲	فرضیه کاهش کشاننده
۳۳	محورها و نکات اساسی نظریه کشاننده‌ای هال
۳۳	ارزشیابی نظریه کشاننده‌ای هال
۳۵	۳. نظریه‌های یادگیری انگیزش
۳۵	نظریه یادگیری - تقویت
۳۸	محورهای اساسی نظریه یادگیری - تقویت
۳۹	ارزشیابی نظریه‌های یادگیری - تقویت
۴۰	نظریه یادگیری اجتماعی بندورا
۴۲	محورهای اصلی و نکات اساسی نظریه یادگیری اجتماعی بندورا
۴۳	ارزشیابی نظریه یادگیری اجتماعی بندورا
۴۳	○ خلاصه فصل
۴۴	فصل سوم: نظریه‌های نیاز، شناختی و رشد و تسلط جویی انگیزش
۴۴	مقدمه
۴۴	نظریه‌های نیاز
۴۵	الف) نظریه نیازهای موری
۴۸	ملاک‌های تشخیص و شناخت نیاز از نظر موری
۴۹	مقوله‌بندی نیازها از نظر موری
۴۹	نیازهای اولیه در برابر نیازهای ثانویه
۵۰	نیازهای فعال (درون‌کنشی) در برابر نیازهای واکنشی
۵۰	نیازهای آشکار در برابر نیازهای پنهان
۵۱	نیازهای کانونی در برابر نیازهای پراکنده
۵۱	نیازهای اثر در برابر نیازهای کیفیتی
۵۱	اصول حاکم بر نیازها
۵۱	۱. اصل غلبه
۵۲	۲. اصل هم‌جوشی
۵۲	۳. اصل کمکی شدن
۵۲	۴. اصل تعارض
۵۳	بحث ویژه: نیاز به پیشرفت
۵۵	ب) نظریه نیازهای مازلو
۵۶	۱. نیازهای کمبود

۵۶	۲. نیازهای رشد
۵۶	نیازهای مرتبط با غریزه
۵۷	ج) انگیزش در نظام راجرز
۵۷	د) نظریه نیازهای آلدرفر
۵۸	نکات کلیدی و محورهای اساسی نظریه‌های نیاز
۵۸	ارزشیابی و بررسی نظریه‌های نیاز
۵۹	نظریه‌های انگیزشی رشد و تسلط‌جویی
۶۰	رشد و تسلط‌جویی خود
۶۱	جهت‌گیری انگیزشی تسلط در برابر درمانده
۶۲	نکات اساسی و محورهای اصلی نظریه‌های انگیزشی رشد و تسلط‌جویی
۶۲	ارزیابی نظریه‌های رشد و تسلط‌جویی
۶۳	نظریه‌های شناختی انگیزش
۶۳	۱. نظریه میدانی - شناختی لوین
۶۳	۱. انرژی
۶۴	۲. تنش
۶۵	۳. نیازها
۶۵	۴. جاذبه
۶۶	۵. نیروها یا بردارها
۶۶	۲. نظریه میدانی - شناختی تولمن
۶۸	نظریه انتظار - ارزش
۷۱	نظریه اسنادی
۷۴	پیمادهای روان‌شناختی اسناد
۷۴	ارتباط اسنادها با احساسات و انگیزش رفتارهای بعدی
۷۴	منبع کنترل و احساس کارآمدی
۷۵	نظریه انتخاب هدف
۷۵	تعدیل‌کننده‌های انگیزش
۷۵	۱. دشواری هدف
۷۶	۲. روشن بودن هدف
۷۷	۳. تعهد به هدف
۷۷	۴. بازخورد
۷۷	نظریه ناهماهنگی شناختی
۷۹	نظریه سازه‌های شخصی کلی
۸۰	اصل موضوع بنیادی در نظریه کلی
۸۱	اصول تبعی در نظریه کلی
۸۲	نکات و محورهای اساسی نظریه انگیزشی کلی

۸۱	ارزشیابی و بررسی نظریه انگیزشی کلی
۸۴	○ خلاصه فصل
۸۵	فصل چهارم: مروری دوباره بر نظریه‌های روان‌شناختی انگیزش
۸۵	مقدمه
۸۵	نظریه‌های روان‌شناختی انگیزش در یک نگاه
۸۷	اشکال‌ها و ابهام‌های موجود در نظریه‌های روان‌شناختی انگیزش
۸۹	موضع ما در بحث انگیزش
۹۱	○ خلاصه فصل
۹۳	بخش دوم: انگیزش در منابع اسلامی
۹۵	فصل اول: کلیات و پیش‌درآمد بحث
۹۵	تاریخچه انگیزش در منابع اسلامی
۹۶	پیوستگی‌های تاریخی میان روان‌شناسی انگیزش و اخلاق در سنت دینی
۱۰۰	مبانی نظری انگیزش از دیدگاه اسلام
۱۰۰	الف) مبانی خداشناسی
۱۰۱	ب) مبانی جهان‌شناسی
۱۰۲	ج) مبانی انسان‌شناسی
۱۰۳	روش‌شناسی بحث انگیزش در منابع اسلامی
۱۰۳	○ خلاصه فصل
۱۰۵	فصل دوم: زمینه‌ها و عوامل درون‌فردی مؤثر بر انگیزش
۱۰۵	مقدمه
۱۰۵	سطوح و لایه‌های عوامل درون‌فردی انگیزش
۱۰۶	عوامل سطح اول: نیازها، شناخت‌ها و امیال
۱۰۷	۱. نیازها
۱۰۷	تعریف و ماهیت نیازها
۱۰۷	گستره و انواع نیازها
۱۰۸	الف) نیازهای فیزیولوژیکی اولیه
۱۰۸	گرسنگی
۱۱۰	تشنگی
۱۱۱	هوا
۱۱۲	خواب
۱۱۳	نیرومندی، تأثیر و تقدم نیازهای فیزیولوژیکی
۱۱۴	محرومیت از نیازهای فیزیولوژیک
۱۱۶	منابع تأمین‌کننده نیازهای فیزیولوژیک

۱۱۷	نیازهای جنسی
۱۱۸	ب) نیازهای روانی اولیه
۱۱۸	۱. نیاز به ارتباط
۱۱۸	۲. نیاز به دوستی
۱۱۹	بحث ویژه: نیاز دوستی با خدا
۱۲۰	۳. نیاز به استقلال
۱۲۱	۴. نیاز به ایمنی جویی و آسیب‌گریزی
۱۲۲	۵. نیاز به دانستن
۱۲۳	۶. نیاز به خودارزشمندی و عزت نفس
۱۲۴	۷. نیاز به خودشکوفایی
۱۲۵	۸. نیاز به پرستش و دینداری
۱۲۵	۹. نیاز بازگشت به سوی اصل
۱۲۸	ج) نیازهای ثانویه و اکتسابی
۱۲۸	طبقه‌بندی نیازها از زایه دیگر
۱۲۹	احساس‌ها و شناخت‌ها
۱۳۰	الف) شناخت‌های فطری
۱۳۰	بحث ویژه: شناخت فطری
۱۳۱	ب) شناخت‌های اکتسابی
۱۳۲	شناخت و ادراک در حیوان
۱۳۳	امیال و غرایز
۱۳۴	بحث ویژه: رابطه میان میل و غریزه
۱۳۴	امیال و غرایز از نظر اندیشمندان مسلمان
۱۳۵	دیگر سازه‌ها و مفاهیم مربوط به این موضوع
۱۳۹	فهرست و طبقه‌بندی امیال و غرایز
۱۴۲	○ خلاصه فصل
۱۴۳	فصل سوم: انگیزه‌های رفتار در منابع اسلامی
۱۴۳	مقدمه
۱۴۳	تعریف انگیزه
۱۴۳	شکل‌گیری انگیزه: الگوی فرانظری
۱۴۴	مقایسه انگیزه انسان و حیوان
۱۴۶	سطوح و انواع انگیزه‌ها
۱۴۷	۱. انگیزه‌های جستجوی لذت
۱۴۷	جستجوی لذت؛ منبع تکاپوی انسان
۱۴۸	انگیزه‌های جستجوی لذت در آیات و روایات

۱۵۰	جایگاه و اهمیت انگیزه‌های جستجوی لذت
۱۵۱	ناپهنجاری‌های لذت‌جویی
۱۵۱	تثبیت انگیزه لذت‌جویی و رفتار بزرگسالان
۱۵۱	دلبستگی به دنیا
۱۵۳	۲. انگیزه‌های اخلاقی
۱۵۳	ماهیت رفتارهای اخلاقی و انگیزه‌های نهفته در آن
۱۵۴	اهمیت انگیزه‌های اخلاقی
۱۵۵	پیشینه بحث درباره انگیزه‌های اخلاقی
۱۵۶	انگیزه اخلاقی از نظر اندیشمندان مسلمان
۱۵۷	وجدان اخلاقی
۱۵۹	مؤلفه‌های وجدان اخلاقی
۱۵۹	فطری یا اکتسابی بودن وجدان اخلاقی
۱۶۲	رابطه عقل و وجدان
۱۶۲	آیا عقل و وجدان دو حقیقت مستقل‌اند؟
۱۶۳	نظام انگیزش اخلاقی و رفتارهای اجتماعی مطلوب
۱۶۴	۳. انگیزه‌های معنوی
۱۶۶	○ خلاصه فصل
۱۶۷	فصل چهارم: نقش انگیزشی نیت در منابع اسلامی
۱۶۷	مقدمه
۱۶۷	تعریف نیت
۱۶۸	نیت و انگیزه رفتار
۱۶۸	اخلاص در نیت: یک نمونه از انگیزه‌های معنوی
۱۷۰	انگیزه ریا
۱۷۱	○ خلاصه فصل
۱۷۲	فصل پنجم: کارکردهای انگیزشی عقل در منابع اسلامی
۱۷۲	مقدمه
۱۷۲	ماهیت و تعریف عقل
۱۷۳	ویژگی‌ها و کارکردهای انگیزشی عقل
۱۷۷	شیوه‌های اندازه‌گیری انگیزش عقلانی در انسان
۱۷۷	۱. رفتار
۱۷۷	الف) چگونگی رفتار
۱۷۸	ب) رفتار و عملکرد فرد در موقعیت‌های ویژه
۱۷۸	ج) انتخاب و گزینش
۱۷۸	۲. گفتار و گزارش شخصی

۱۷۹	۳. جلوه‌های هیجانی
۱۷۹	○ خلاصه فصل
۱۸۰	فصل ششم: عوامل محیطی مؤثر بر انگیزش در منابع اسلامی
۱۸۰	جاذبه‌ها و مشوق‌ها
۱۸۰	الف) جاذبه‌ها و مشوق‌های مثبت
۱۸۰	جاذبه‌های طبیعی
۱۸۲	نقش ادراکات حسی در انگیزش جنسی
۱۸۳	جاذبه‌های بیانی - رفتاری
۱۸۵	جاذبه‌های معنوی
۱۸۶	ب) جاذبه‌ها و مشوق‌های منفی
۱۸۶	الگوها و کارکردهای انگیزشی آن
۱۸۸	پیامدهای رفتار و نقش انگیزشی آن در منابع دینی
۱۸۹	پیامدهای تجربه‌شده
۱۹۰	انذار و تبشیر و کارکردهای انگیزش آنها در منابع دینی
۱۹۲	○ خلاصه فصل
۱۹۳	بخش سوم: هیجان در روان‌شناسی و منابع اسلامی
۱۹۵	فصل اول: نظریه‌های هیجان در روان‌شناسی
۱۹۵	مقدمه
۱۹۶	تعریف هیجان
۱۹۷	نظریه‌های هیجان در روان‌شناسی
۱۹۷	نظریه جیمز - لانگه
۱۹۸	نظریه کنون - بارد
۲۰۰	نظریه دو عاملی شاکتر - سینگر
۲۰۲	نظریه ارزیابی شناختی
۲۰۳	ارزیابی نخستین
۲۰۳	ارزیابی ثانوی
۲۰۵	نظریه یادگیری واکش‌های هیجانی
۲۰۶	جلوه‌ها و کارکردهای هیجان
۲۰۸	نظام عضلانی صورت و نقش آن در هیجان‌ها
۲۱۰	○ خلاصه فصل
۲۱۱	فصل دوم: کارکرد، گستره و انواع هیجان‌ها در روان‌شناسی
۲۱۱	مقدمه
۲۱۲	اهداف و کارکرد هیجان‌ها در زندگی

۲۱۳	۲. ارتباط با دیگران و تعامل اجتماعی
۲۱۴	انتقال احساسات
۲۱۴	کمک به تعامل اجتماعی
۲۱۵	اثر گذاشتن بر تعامل اجتماعی
۲۱۵	طبقه‌بندی و انواع هیجان‌ها در روان‌شناسی
۲۱۸	○ خلاصه فصل
۲۱۹	فصل سوم: هیجان در منابع اسلامی
۲۱۹	مفهوم هیجان در منابع اسلامی
۲۲۰	رابطه قلب و هیجان
۲۲۱	ابعاد و مؤلفه‌های هیجان در منابع اسلامی
۲۲۲	فواید و کارکردهای هیجان‌ها در منابع اسلامی
۲۲۳	هیجان‌های اصلی در منابع اسلامی
۲۲۳	۱. ترس
۲۲۴	انواع ترس
۲۲۴	الف) ترس زرد و آسیب
۲۲۵	ب) ترس اخلاقی
۲۲۶	بحث ویژه: ترس از خدا
۲۲۸	۲. خشم
۲۲۹	سطوح و مراتب خشم در افراد
۲۳۰	خشم چه فایده‌ای دارد؟
۲۳۰	۳. حزن (غم)
۲۳۲	۴. شادی
۲۳۳	شادی زودگذر و شادی پایدار
۲۳۴	۵. نفرت
۲۳۴	۶. علاقه
۲۳۵	سخن پایانی
۲۳۶	○ خلاصه فصل
۲۳۷	منابع و مآخذ
۲۴۹	نمایه‌ها
۲۴۹	نمایه اعلام
۲۵۴	نمایه موضوعات

پیشگفتار

تهیه کتابی در زمینه «روان‌شناسی انگیزش و هیجان با نگرش به منابع اسلامی» کاری بس دشوار است. از یک سو به این دلیل که کمتر کتابی با عنوان روان‌شناسی انگیزش و هیجان به فارسی تألیف یا ترجمه شده و به خاطر باید از منابع اصلی یا کتاب‌های فارسی در رشته‌های دیگر روان‌شناسی استفاده شود. از سوی دیگر با اینکه مباحث انگیزش و هیجان در منابع اسلامی وجود دارد، تاکنون کاری در این زمینه صورت نگرفته است. با کتابی از این واقعیت، این کتاب گام‌های آغازین این راه را برداشته است و جامعه علمی چشم انتظار تحقیق و بعدی از سوی پژوهشگران در این زمینه است. سودمند است اگر بگوییم که این کتاب، در سه بخش سازمان یافته است:

انگیزش در روان‌شناسی؛ بخش اول کتاب است که به چهار فصل، مبانی و نظریه‌های روان‌شناختی انگیزش را در خود جای داده است.

در فصل اول؛ که در واقع مدخلی است برای ورود به مباحث انگیزش، تعریف انگیزش، ویژگی‌ها و شاخص‌های انگیزش آمده است.

در فصل دوم؛ نظریه‌های غریزی، کشاننده‌ای و یادگیری انگیزش بیان شده است. در این فصل، و نیز فصل‌های بعدی شیوه کار به گونه‌ای است که نظریه‌های روان‌شناختی همراه با نقد و بررسی اجمالی و در پایان هر فصل خلاصه و نتیجه‌گیری آمده است.

در فصل سوم؛ به بررسی و تبیین نظریه‌های نیاز، شناختی و رشد و تسلط‌جویی انگیزش پرداخته شده است. در فصل چهارم؛ مروری دوباره بر نظریه‌های روان‌شناختی انگیزش شده و ضمن تلخیص و جمع‌بندی نظریه‌ها، محورهای اصلی آنها فهرست‌وار بیان شده است.

انگیزش در منابع اسلامی؛ عنوان بخش دوم کتاب و حاوی شش فصل است که جان‌مایه اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهد. در فصل نخست، کلیات و پیش‌درآمد بحث انگیزش در

منابع اسلامی با اشاره به تاریخچه آن و نیز مبانی خداشناسی، جهان‌شناسی، انسان‌شناسی و در پایان روش‌شناسی بحث انگیزش در منابع اسلامی بیان شده است.

در فصل دوم، به بررسی زمینه‌ها و عوامل درون‌فردی مؤثر بر انگیزش پرداخته شده و نقش نیازها، امیال و غرایز در انگیزش بر اساس آموزه‌های دینی بحث و بررسی شده است. انگیزه‌های رفتار؛ عنوان فصل سوم کتاب است که در آن ضمن اشاره به مفهوم «انگیزه» و ارتباط آن با انگیزش در چارچوب یک الگوی فرانظری سطوح و انواع انگیزه‌های انسان کاوش و تحقیق شده است.

در فصل چهارم، به نقش انگیزش «نیت» پرداخته شده و فصل پنجم، به بررسی کارکردهای انگیزشی عقل در منابع اسلامی اختصاص یافته است. عوامل محیطی مؤثر بر انگیزش در منابع اسلامی، عنوان فصل ششم است. در این فصل، نقش انواع جاذبه‌ها و شأنیت‌ها در رفتار مورد بررسی قرار گرفته است.

بخش سوم کتاب، مباحث روان‌شناختی هیجان را در خود جای داده و در فصل نخست آن پس از تعریف و بیان چیستی هیجان، نظریه‌های هیجان از نظر روان‌شناسان مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم، کارکرد، گستره و انواع هیجان‌ها در روان‌شناسی بحث شده است. فصل سوم کتاب نیز به بررسی هیجان در منابع اسلامی اختصاص یافته است. در این فصل، مفهوم هیجان در منابع اسلامی، رابطه قلب و هیجان، ابعاد و مؤلفه‌های هیجان، فواید و کارکردهای هیجان و طبقه‌بندی هیجان‌ها به اصلی و فرعی ارائه شده است.

در پایان یادآوری این نکته ضروری است که هرچند نگارنده در مقابل اندیشه‌ها و نظریات مطرح‌شده در این کتاب مسئول است، اما در جریان نگارش این کتاب همراهان بسیاری او را یاری داده‌اند که از همه آنان قدردانی می‌شود، به‌ویژه از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمد غزوی، مدیر گروه روان‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه برای نظارت بر کار و ارائه پیشنهادهای ارزشمندشان، و نیز جناب آقای دکتر محمدکریم خداپناهی، جناب آقای دکتر احمد علی‌پور و جناب آقای دکتر محمد برادران رفیعی به خاطر ارزیابی و ارائه نظرات عالمانه‌شان و کلیه دست‌اندرکاران انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه که زمینه نشر این اثر را فراهم نمودند. توفیق روزافزون برای همه این عزیزان از خداوند مسئلت داریم.